Nr 28

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motioner om underlättande för förtroendevalda att åtaga sig kommunala förtroendeuppdrag m. m.

Motionerna

I detta betänkande behandlas motionerna 1973:61 av herr Bengtsson i Landskrona (s) samt 1973:118 av herr Levin (fp).

I motionen 1973:61 hemställs "att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om sådant tillägg i kommunallagen att förtroendevald tillförsäkras rätt till tjänstledighet för uppdragets fullgörande". Motionären framhåller att det ur demokratisk synpunkt är angeläget att så många som möjligt deltar i det politiska arbetet. Var och en som är valbar till ett kommunalt förtroendeuppdrag är också i princip skyldig att åta sig uppdraget. Det är därför enligt motionären otillfredsställande när den enskilde medborgaren ibland möter svårigheter genom att han inte kan få tjänstledigt för att fullgöra ett åtaget politiskt uppdrag.

I motionen 1973:118 hemställs "att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till ändrad lagstiftning med syfte *dels* att utvidga förtroendevaldas rätt till tjänstledighet för utförande av kommunala uppdrag, *dels* att – genom ekonomiska garantier – underlätta för enskilda företagare att åtaga sig dylika förtroendeuppdrag". I motionen framhålls att den kommunala administrationen ställer allt större krav på förtroendemännen. Det kommer sannolikt – enligt motionären – att bli nödvändigt i framtiden att i större utsträckning förutom de s. k. kommunalrådstjänsterna även inrätta halvtids- och andra deltidsuppdrag om man vill behålla ett reellt lekmannainflytande över förvaltningen. Motionären framhåller att en sådan utveckling kan skapa problem med rekryteringen till dessa uppdrag. Osäkerheten om möjligheten att få återvända till den ordinarie anställningen föranleder troligen många att tveka inför tidskrävande uppdrag även om de skulle vara högt arvoderade, eftersom mandattiden är begränsad. I den mån deltidsuppdrag blir allt vanligare möter enligt motionären liknande och möjligen än svårare problem. En väl fungerande demokrati kräver dock att förtroendemän på olika nivåer verkligen kan medverka i samhällsarbetet. Samtidigt måste rimliga hänsyn tas till arbetsgivarnas krav på effektivitet på arbetsplatsen. Motionären anför slutligen att problem av här aktuellt slag i lika hög grad är aktuella för enskilda företagare.

Frågans tidigare behandling

Frågor angående de förtroendevaldas möjligheter att erhålla tjänstledighet för att fullgöra sina kommunala uppdrag har senast behandlats

vid 1970, 1971 och 1972 års riksdagar.

Allmänna beredningsutskottet anförde med anledning av ett motionsyrkande (m) vid 1970 års riksdag (ABU 1970:38) efter att ha inhämtat yttranden från arbetsmarknadens parter att såväl arbetare som tjänstemän i gällande avtal tillförsäkrats rätt att inneha statliga och kommunala uppdrag. Avtalen innefattar också rätt för de anställda att under ledighet för fullgörande av riksdagsmannauppdrag eller kommunala uppdrag helt eller delvis behålla sina löneförmåner. Remissinstanserna hade också, enligt utskottet, uttalat den uppfattningen att önskemål från de anställdas sida om ledighet för att delta i fackligt eller politiskt arbete i den mån de inte är tillgodosedda genom avtal borde behandlas välvilligt. Utskottet fann med anledning av bl. a. de ovan refererade förhållandena inte skäl att tillstyrka motionärernas krav på en utredning med syfte att utarbeta förslag till åtgärder för att underlätta för anställda att delta i fackligt och kommunalt arbete. Riksdagen följde utskottet.

Vid 1971 års riksdag aktualiserades frågan om möjligheten att erhålla tjänstledighet för fullgörande av kommunala förtroendeuppdrag i en enkel fråga (nr 164). I sitt svar framhöll chefen för civildepartementet, statsrådet Lundkvist, bl. a.:

> Den kommunala demokratin förutsätter ett aktivt engagemang från ett stort antal kommunmedlemmar. Enligt kommunallagarna är i princip varje myndig medborgare, som inte uppnått sextio års ålder, skyldig att åta sig kommunala förtroendeuppdrag. Mot den bakgrunden är det enligt min mening angeläget att alla medborgare också ges reella möjligheter att fullgöra sådana uppdrag.
>
> Vad sedan gäller frågan om vilka åtgärder som är möjliga att vidta för att den anställde skall få erforderlig ledighet för att utöva kommunala förtroendeuppdrag vill jag erinra om att denna fråga behandlas i vissa kollektivavtal.
>
> Det är enligt min mening otillfredsställande att en arbetsgivare utan tvingande skäl vägrar de anställda ledighet för kommunala uppdrag. Sedan jag nu uppmärksammats på frågan är det min avsikt att närmare undersöka löntagarnas faktiska möjligheter att få ledigt för fullgörande av kommunala förtroendeuppdrag. I första hand avser jag att ta kontakt med arbetsmarknadens parter för att höra deras synpunkter på frågan.

Vid 1972 års riksdag behandlades frågor om förtroendemännens arbetsvillkor i flera motioner. I samband därmed diskuterades frågan om lagfäst rätt till eventuell erforderlig tjänstledighet i motionen 1972:52 (fp).

Konstitutionsutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända betänkande (KU 1972:9) bl. a. att det är angeläget att hinder för fullgörande av kommunala förtroendeuppdrag undanröjs liksom att åtgärder vidtas för att underlätta de förtroendevaldas arbete. Utskottet hade erfarit att frågan om tjänstledighet övervägdes inom civil- och finansdepartementen och ansåg bl. a. därför inte att något initiativ från riksdagens sida på detta område var erforderligt.

Som ett resultat av de ovan nämnda övervägandena inom civil- och

finansdepartementen utfärdade Kungl. Maj:t den 12 januari 1973 ett cirkulär (1973:11) om tjänstledighet för kommunalt förtroendeuppdrag. Enligt detta bör den som innehar anställning för vilken avlöningsförmånerna fastställes under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och som tillika har kommunalt förtroendeuppdrag såsom bisyssla medges den tjänstledighet som behövs för uppdraget, om ej synnerliga skäl föranleder annat.

Med kommunalt förtroendeuppdrag avses i cirkuläret dels uppdrag som vald ledamot eller suppleant i kommunal, landstingskommunal eller kyrkokommunal representation, nämnd eller beredning eller i motsvarande organ hos kommunalförbund, dels annat uppdrag, vars innehavare på grund av bestämmelse i lag eller annan författning utses av sådan representation eller nämnd.

Utskottet

I motionerna 1973:61 och 1973:118 hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära åtgärder för att underlätta för förtroendevalda att åta sig kommunala uppdrag. I motionerna föreslås att de förtroendevalda skall tillförsäkras lagstadgad rätt till tjänstledighet för uppdragets fullgörande. I motionen 1973:118 föreslås dessutom ekonomiska garantier för att underlätta för enskilda företagare att åta sig dylika uppdrag.

En levande kommunal demokrati förutsätter att medborgarna har möjlighet att åta sig förtroendeuppdrag. Enligt kommunallagen är också varje medborgare som inte uppnått sextio års ålder i princip skyldig att åta sig kommunala förtroendeuppdrag. Mot denna bakgrund är det angeläget att hinder för fullgörande av sådana uppdrag undanröjs.

Under våren 1973 utfärdade Kungl. Maj:t ett cirkulär (1973:11) om tjänstledighet för kommunalt förtroendeuppdrag. Enligt detta bör den som innehar anställning för vilken avlöningsförmånerna fastställs under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och som har kommunalt förtroendeuppdrag som bisyssla medges den tjänstledighet som behövs för uppdraget, om ej synnerliga skäl föranleder annat. I samband med riksdagsbehandlingen 1970 av motioner med likartat syfte som de nu aktuella uttalades allmänt från arbetsgivarhåll en klar vilja att tillmötesgå de anställdas önskemål om tjänstledighet för att fullgöra kommunala förtroendeuppdrag. Utskottet utgår därför från att även andra arbetsgivare än statliga skall komma att inta samma positiva inställning till önskemål om tjänstledighet för kommunala förtroendemän som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts ovan nämnda cirkulär.

Även om cirkuläret och en praxis utanför den statliga sektorn som motsvarar cirkulärets bestämmelser får anses i hög grad tillgodose önskemålet att bereda förtroendemän erforderlig ledighet för kommunala uppdrag är det enligt utskottets mening påkallat att frågan ytterligare övervägs. I blickpunkten kan därvid komma bl. a. gränsdragningen för vad som skall anses vara kommunalt förtroendeuppdrag. Med hänsyn till frågans stora vikt för den kommunala demokratin anser sig utskottet

kunna förutsätta att utredningen om den kommunala demokratin kommer att ta upp hithörande spörsmål i samband med sitt nu pågående arbete med olika frågor med anknytning till de förtroendevaldas arbetsvillkor. Ett särskilt initiativ från riksdagens sida i denna del framstår därför inte som erforderligt.

Beträffande det i motionen 1973:118 framförda förslaget att genom ekonomiska garantier underlätta för enskilda företagare att åta sig kommunala förtroendeuppdrag vill utskottet erinra om kommunernas möjlighet att självständigt besluta om arvoden till förtroendemännen för deras arbetsinsatser. Ett system med särskilda ekonomiska garantier är enligt utskottets mening inte lämpligt och avstyrkes därför.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa

att riksdagen avslår motionerna 1973:61 och 1973:118.

Stockholm den 17 oktober 1973

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Larsson i Luttra (c), Henningsson* (s), Nelander (fp), fru Thunvall (s), herrar Hernelius (m), Mossberg (s), Svensson i Eskilstuna (s), Pettersson i Örebro (c), Bergqvist (s), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö (c), Gustavsson i Ängelholm (s), Norrby i Åkersberga* (fp) och Wijkman (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

GOTAB 73 5218 S Stockholm 1973